

БАЛКАНІСТИКА — сукупність наукових дисциплін гуманітарного циклу, що мають спільний об'єкт дослідження, — регіон Балканського півострова. До кола балканіст. студій зараховують вивчення мов, літ-р, історії, фольклору, явищ суспільно-політ. життя балкан. держав: Греції, Албанії, Болгарії, Сербії і Чорногорії, Македонії, Румунії, Хорватії, Боснії та Герцеговини (часом зараховують і Словенію), а також народів, народностей, етніч. груп, які проживають на їхній території. В окремих випадках балканіст. дослідж. мають комплекс., міждисциплінар. характер, частіше — присвяч. висвітленню певної проблематики в межах однієї дисципліни. Праці на матеріалі двох або кількох країн співіснують із тими, що присвяч. одній державі чи одному народові. З огляду на об'єкт дослідж. Б. є близькою до *славістики* (С.), що пов'язане з вивченням пд. слов'ян — осн. насел. Балкан. п-ова. Становлення й розвиток Б. та С. відбувалися в тісному зв'язку. Складовою балканіст. студій є наук. розробки з елліністики, *болгаристики*, *кroatистики* та ін. Зародження Б. як окремої наук. дисципліни зі специф. об'єктом і предметом вивчення відбулося у 19 ст. в Німеччині та Австро-Угорщині. Ініціаторами розробки власне балканіст. проблематики виступають В. Копітар та Ф. Міклошич, зокрема в галузі порівнял. мовознавства. Перший залучив до вивчення слов'ян. мов матеріал мов народів, пов'яз. зі слов'янами істор. долею (греків, румунів, албанців), другий зосередився на аналізі слов'ян. елементів у мовах сусід. зі слов'янами народів (угор., албан., новогрец., циганській та ін.). Вагомий

внесок у розвиток Б. зробили П. Шафарик, І. Ягич та ін. Проблеми Б. розроблялися у працях Й. Цвіїча, який зібрав та узагальнив знач. етногр. матеріал, цікавився географією та геологією Балкан, а також К. Їречека, в центрі уваги якого — історія пд. слов'ян. Протягом 19 ст. Б. розвивається переважно як один із напрямів С., існування й важливість якого пояснюється потребою вивчення країн і народів, долею та історією нерозривно пов'язаних зі слов'янами. На формування Б. вплинули нім. філос. думка кін. 18 — поч. 19 ст. та нім. лінгвіст. школа. Балканіст. студії зосереджуються переважно на каф. слов'ян. філології, які від 40-х рр. формуються у Відні, Празі, Граці, Будапешті, Кракові, Чернівцях, Львові, Загребі, Ляйпцизі, Берліні та ін. Від 2-ї пол. 19 ст. Б. разом із С. поширюються за межі німецькомов. світу, охоплюючи також Францію, Данію, Швецію, Норвегію та ін. європ. країни. Вирішал. значення для розвитку Б. мало вироблення порівнял. методу, який на тривалий період стає осн. у балканіст. дослідженнях. У пд. слов'ян у галузі Б. працюють Ю. Данічич, Г. Кукулевич-Сакцинський, Ф. Рачкий та ін.

В Україні та Росії одним із перших починає розробляти балканіст. проблематику Ю. Венелін (Гуца). Новим кроком у розвитку Б. стало створення 1835 в університетах Рос. імперії кафедр «історії та літератури слов'янських наріч», визначну роль у становленні яких відіграли українці з походження О. Бодянский, В. Григорович, І. Срезневський. Від 1875 каф. слов'ян. філології функціонує в Університеті св. Володимира у Києві. Від 50-х рр. 19 ст. виступає нове покоління учених-славістів та балканістів: О. Гільфердінг, А. Майков, Н. Попов, О. Котляревський, В. Ламанський, П. Лавровський, В. Макушев, О. Пипін, О. Дювернуа та ін. Наприкінці 20 ст. Б. розробляли Ф. Успенський, Т. Флоринський, К. Грот, О. Будилович, П. Кулаковський, П. Ровинський та ін. Балканіст. дослідж. у галузі лінгвістики та історії доповнюються наук. розробками, присвяч. спільним для балкан. народів явищам у фольклорі, муз. культурі, літературі, етнології тощо. Друга хвиля активізації балканіст. студій у остан. чв. 19 ст. пов'язана з виробленням нових підходів до розуміння т. зв. «східного питання», запропонованих рос. вченими (В. Ламанський). Згідно з ним інтереси слов'ян і греків стають спільними супроти інтересів Заходу ще від 7 ст.; це питання було визначене як боротьба романо-герман. та греко-слов'ян. типів — продовження «старого» «східного питання», сутність якого полягала в боротьбі рим. та грецького типів. Важл. передумовою розвитку Б. у цей період стає усвідомлення наявності специф. інтересів балкан. народів (насамперед пд. слов'ян) порівняно з ін. народами Сх. та Пд.-Сх. Європи,

зокрема зі слов'янами західними, одним із варіантів виявлення якого була еволюція ідеї слов'ян. спільності від мрії про культурно-політ. об'єднання всіх слов'ян до планів створення політично й економічно стійких регіонал. та субрегіонал. союзів зі змішаним, слов'янсько-неслов'ян. складом.

Найвизначніші вчені-балканісти 20 ст. — П. Скок (Хорватія), А. Селіщев (Росія), Х. Педерсен (Данія), Н. Йокль (Австрія) та ін. Кардинал. зміни відбулися в організац. забезпеченні балканіст. дослідж., які остаточно виокремилися в самост. галузь гуманітар. науки. 1963 створ. Міжнар. асоц. з вивчення країн Пд.-Сх. Європи. 1966 у Софії проведено 1-й Міжнар. конгрес балкан. та пд.-сх. європ. досліджень. Згодом проведення таких конгресів стало регулярним. У Болгарії, Румунії, Греції, Югославії організовано спеціалізовані н.-д. центри з Б.: Інститут балканістики Болгар. АН, Інститут пд.-сх.-європ. досліджень у Бухаресті, Інститут балканіст. дослідж. у Салоніках, Інститут балканістики Серб. академії наук і мистецтв. 1968 Інститут слов'янознавства АН СРСР реорганізовано в Інститут слов'янознавства та балканістики. Протягом 60–70-х рр. балканіст. центри й центри з проблем країн Пд.-Сх. Європи виникли у багатьох країнах (Німеччина, Австрія, Франція, Велика Британія, Фінляндія, Італія, Швеція, Японія, США, Канада та ін.).

В Україні балканіст. студії було зосереджено в ін-

ститутах суспільствознав. профілю АН, де балканіст. проблематика розроблялася у відповід. відділах. Б. було об'єднано зі С. Активно працювали славіст. кафедри в Київ., Львів., Одес. університетах, а також кафедри історії слов'ян.

Рекомендована література

1. Ламанский В. Об историческом изучении греко-славянского мира в Европе. С.-Петербург, 1871;
2. Zur Kunde der Balkanhalbinsel. 1904–19. Bd. 1–17;
3. N. Jorga. Histoire des Etats balkaniques jusqu'à 1924. Paris, 1925;
4. K. Sandfeld. La linguistique balkanique. Paris, 1930;
5. Балканский исторический сборник. Кишинев, 1968. Вып. 1;
6. Зарубежная историография славяноведения и балканистики. Москва, 1986;
7. Античная балканистика. Москва, 1987;
8. Время в пространстве Балкан. Москва, 1994;
9. Балканы между прошлым и будущим. Москва, 1995;
10. Гуськов Е. Ю. Новые государства на Балканах: первые шаги на пути самостоятельности. Москва, 1996.

П. М. Рудяков

Бібліографічний опис:

Балканістика / П. М. Рудяков // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. — К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2003. — Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-40142>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України (докладніше).